بسم الله الرحمن الرحيم

ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓު
ދިވެހިރާއްޖެ

ޝަރީޢަތް ނިމުނު ގޮތުގެ ޚުލާޞާ

- **ޝަރީޢަތް ނަންބަރު:** 2017/HC-A/05
- **އިސްތިއުނާފުކުރި ފަރާތް:** ދައުލަތް (މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރ (މިހާރު މިނިސްޓްރީ އޮފް ނޭޝަނަލް ޕްލޭނިންގ ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރގެ ނަމުގައި ބަދަލުވެފައިވާ))
- **އިސްތިއުނާފަށް ޖަވާބުދޭ ފަރާތް:** ހުސައިން އަބްދުﷲ / ހުވަނދުމާގެ / ށ. ކޮމަންޑޫ

- **ރަޖިސްޓްރީކުރެވުނު ތާރީޚު:** 29 ޞަފަރު 1438 / 29 ނޮވެމްބަރު 2016
- **ނިމުނު ތާރީޚު:** 14 ޞަފަރު 1441 / 01 އޮކްޓޫބަރު 2020

މައްސަލަ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިސް

ފަނޑިޔާރު މުޙައްމަދު ފައިސަލް
ފަނޑިޔާރު ޢަބްދުﷲ ހަމީދު
ފަނޑިޔާރު ޢަބްދުއްރަޢޫފް އިބްރާހީމް

- **އިސްތިއުނާފުކުރެވުނު މައްސަލަ:**
- **ނަންބަރު:** 17/ESC/2015
- **ނިންމި ކޯޓު:** [illegible]
- **ބާވަތް:** ދަޢުވާ [illegible] ގެއްލުން ހޯދުމަށް
- **ޙުކުމްކުރި ތާރީޚު:** 25 ފެބްރުއަރީ 2015
- **ނިމުނު ތާރީޚު:** 19 ޖޫން 2016

- **ދަޢުވާގެ ޚުލާޞާ:**

- މިއީ، މާލޭސްވަކުރު އުތުރުބުރީ ދުވާފަރު މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓު ނަންބަރު 17/ESC/2015 ޤަޟިއްޔާ ނިމުމަކަށް ސަރުކާރު އަދި ފާރިޢީ ހަމަޖެހި އެއްގޮތްވާ ކަމަށްބަލާ އެ ޤަޟިއްޔާ އިސްތިއުނާފު ކުރުމަށް އެދި ދަށުކޮށް (މިނިސްޓްރީ އޮފް ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރ (މިހާރު މިނިސްޓްރީ އޮފް ނޭޝަނަލް ޕްލޭނިންގ ހައުސިންގ އެންޑް އިންފްރާސްޓްރަކްޗަރގެ ނަމުގައި ބަދަލުކުރެވިފައި))[1] ގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓަށް ހުށަހަޅުއްވާ ބަލާފައިވާ ޤަޟިއްޔާއެކެވެ.

މި ޤަޟިއްޔާގައި އިސްތިއުނާފު ހުށަހަޅާ ފަރާތަކީ، ހުވަދުމާގެ / ސ. ހިތަދޫ، ހުސައިން ޢަބްދުﷲ އެވެ.

- **ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތައް:**

01- މާލޭސްވަކުރު އުތުރުބުރީ ދުވާފަރު މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓު ނަންބަރު 17/ESC/2015 ޤަޟިއްޔާ ނިމުނު ގޮތުގެ ތަފްސީލު ދީ އެ ޤަޟިއްޔާގައި، 2004 ޑިސެންބަރު 26 ވަނަ ދުވަހު ކާރިސާވި ސުނާމީ ކާރިސާއާއި ގުޅިގެން ސ. ދުވާފަރުން ސަރުކާރުން ބިނާކޮށްދިން ގެދޮރުގައި ހުސައިން ޢަބްދުﷲގެ ހައްޤުވެފައި ގެއްލުނުބައި ބަދަލުކޮށްދިނުމަށް ގެނެސްފައި އޮތް ހުކުމްދީފައިވާއިރު، އެފަރާތުން ސ. ދުވާފަރުން ބިނާކުރެވުނު ހުރިހާގެއް ސަރުކާރުން ބަލަހައްޓާ ދެއްވުން ޖެހޭކަމަށް ކަނޑައަޅައި ދިނުމާއި ދިވެހި ދައުލަތުގެ މައްޗަށް ދައުވާކުރާ ހުސައިން ޢަބްދުﷲ ހުށަހެޅުމުން ބެލުން މައްސަލައެއްކަމާއި،

އެ މައްސަލާގައި ހުކުމް ކުރައްވާފައިވަނީ "26/12/04 ވަނަ ދުވަހު ކާރިސާވި ސުނާމީ ކާރިސާއާއި ގުޅިގެން ސ. ދުވާފަރުން ބިނާކުރެވުނު ގޭގެ ހުސައިން ޢަބްދުﷲގެ ހައްޤުވެފައި ގެއްލުނުބައި ބަދަލު ކުރެއްވުމަށް ގެނެސްދިނުމާއި ހުކުމްކުރެއްވި، އެފަރާތުން ސ. ދުވާފަރުން ބިނާކުރެވުނު ސަރުކާރުން ބަލަހައްޓާ ދެއްވުމަށް ކަނޑައަޅައި ދިނުމަށް އެދި ދިވެހި ދައުލަތުގެ މައްޗަށް

---

[1] މިގެ ނަމުން މިނިސްޓްރީގެ ގޮތުގައި ބަދަލުކުރެވިފައި

ދައުވާކުރުން ޙުސައިން އަބްދުﷲ ހުށަހަޅާފައިވާ ދައުވާގެ އިސްތިއުނާފާއި ދައުވާގެ ވާޤިޢާއަށް ސަރީޙަކުން ބެލިބެލުމުން،

މި މައްސަލައިގައި ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތަކުގެ 15 ވަނަ ނަންބަރުގައިވާ ފަދައިން ދައުވާކުރާ ފަރާތުގެ އާއިލާއަށް ސަރުކާރުގައި ދިރިއުޅުނުއިރު އާއިލާއެއްކަމަށް ބަލައިގެން ދައުވާކުރާ ފަރާތާއި އެފަރާތުގެ އާއިލާއަށް ބިނާކުރަން ފޯރުކޮށްދިނުމަށްކަމަށް އިޢުލާނުކުރި ބޭރުގެ ނަންބަރު 7007 ގެކަން ދެނެން ހުރުމާއި، ސުނާމީ ކާރިޘާ އާއި ގުޅިގެން ރ. ދުވާފަރުން އަދި އެހެން ރަށްރަށުން ބިނާކުރާ ގެތަކުގެ ގޮތުން ގެއެއް، ވެރިޔާ، ރިކަވަރީ އެންޑް ރިކޮންސްޓްރަކްޝަން ރ. ކަނދޮޅުދޫ / ހުވަނދުމާގެ ޙުސައިން އަބްދުﷲ (އައިޑީކާޑު ނަންބަރު: A128813) އާއި އާއިލާއަށް ދިނުމަށް އަމުރު ކުރުމަށްވުން، ނުދިނުމަށް އަމުރު ކުރުން ޝަރީ ޤަޟާއީ ކަމުގެ ގޮތުގައި ކަމަށްވާތީ އަދި ދެން ކަމެއް، ދައުވާލިބުން ދައުވާކުރާ ފަރާތަށް، އާއިލާއަށް ދިނުމަށް ދައުވާލިބުން އެދޭ އަމުރުކުރުމަށްއެދި ނުލިބޭކަމާއި،

މި މައްސަލައިގައި ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތަކުގެ 20 ވަނަ ނަންބަރުގައިވާ ފަދައިން ޙުސައިން އަބްދުﷲ އާއި އާއިލާއަށް ރ. ދުވާފަރުން ގެއެއް ދިނުމަށް އަމުރު ނުކުރުމަށްވުން ކުރުން ޝަރީ ޤަޟާއީ ކަމުގެ ގޮތުގައި ކަނޑައެޅިފައިވާ އުސޫލުތަކާއި ޚިލާފަށް ދުވަސް ރ. ދުވާފަރުން ވިޔަސް ދުވާފަރުން ގެއެއް ބިނާކުރެވިފައި ހުރި 19 ޖޫން 2016 ދުވަހުން ފެށިގެން 03 (ތިނެއް) މަސްދުވަހުގެ ތެރޭގައި ދައުވާކުރާ ފަރާތާއި، އެފަރާތުގެ އާއިލާއަށް ދުވާފަރުން ގެއެއް ދިނުމަށް ވިދިގެންއައި ހުކުމް ގޮތުން ދައުވާލިބުން އެދޭ އަމުރުކުރުން،

މި ދައުވާއާއި ގުޅިގެން ދައުވާލިބުން ޙުސައިން އަބްދުﷲ އަށާއި، ވީނާގެ އާއިލާއަށް ދޫކޮށްދީ މައްސަލަ، މަޝްވަރާ ކަރުދާސް ނުލިބުމަށް ދިފާޢުވެފައި އެދޭ ޤަބޫލުގެ މަރުޙަލާ ފުރިހަމަކޮށް މި މައްސަލަ ނިންމާލީމެވެ." މިފަދައިންނެވެ.

-02 ސިވިލް ކޯޓުގެ ބައިވެރި ފަރާތް ބަދަލުކުރުމުގެ ޤަޟިއްޔާގެ ނަންބަރު 17/ESC/2015

ޤަޟިއްޔާ ކުރިއަށްދާގޮތް ބަލައިލުމަށް އަދި ވަކިކުރި ޙަވާލާ އެއްގޮތްވާގޮތް ކަމަށް ބުނެ އެ ޤަޟިއްޔާ އިސްތިޢުނާފު

ކުރުމަށް އެދި ދައުވާއެއް (މިނިސްޓްރީ)ގެ ފަރާތުން އަންނަނިވި 05 (ފަހެއް) ނުކުތާ ހުށަހަޅާ އެނުކުތާތަކާ ބެހޭ ގޮތުން ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގެ ޝަރީޢަތުގެ މަޖިލީހުގައި ވާހަކަ ދައްކާފައިވެއެވެ. އެގޮތުން ހުށަހަޅާފައިވަނީ؛

- **ފުރަތަމަ ނުކުތާއަކީ:** ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2008/SC-A/09 ޤަޟިއްޔާގައި، ނަހައްގު މުއްސަނދިކަމެއް ނުވަތަ ނަހައްގު ފައިދާއެއް (unjust enrichment) ލިބިދިނުމަކީ ޝަރީޢަތް އަދި ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާއި [illegible] [illegible] ކަމުގައި ބަޔާންކުރައްވާފައިވާއިރު، [illegible] [illegible] ކުރުމުގައި، އިސްތިއުނާފު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިސްތިއުނާފު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަޔާންކުރައްވާފައިވާތީ، އިސްތިއުނާފު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އިސްތިއުނާފު [illegible] ނަހައްގު މުއްސަނދިކަމެއް ނުވަތަ ނަހައްގު ފައިދާއެއް (unjust enrichment) [illegible] ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2008/SC-A/09 ޤަޟިއްޔާގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާއެވެ.

- **ދެވަނަ ނުކުތާއަކީ:** [illegible] ޤަވާއިދުގެ 6 ގެ 38 ވަނަ މާއްދާގައި، ކޯޓަކުން ނިންމާ ޤަޟިއްޔާއަކާ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމްކޯޓުން [illegible] ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމްކޯޓުގެ ނަންބަރު 2010/SC-RU/01 (08 ނޮވެންބަރު 2010) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޤަވާއިދުގެ 6 ގެ 38 ވަނަ މާއްދާއާއި، ދިވެހިރާއްޖޭގެ ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2010/SC-RU/01 (08 ނޮވެންބަރު 2010) ގަވާއިދާ [illegible] ކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާއެވެ.

- **ތިންވަނަ ނުކުތާއަށް:** ޤާނޫނު ނަންބަރު 13/2010 (ދިވެހިރާއްޖޭގެ ފަނޑިޔާރުންގެ ޤާނޫނު) ގެ 5 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ)ގައި، މައްސަލަ ނިންމުމުގައި، މައްސަލައިގައި ހުށަހެޅިފައިވާ ހެއްކާ [illegible] ފަނޑިޔާރުން ރިޢާޔަތްކުރަންޖެހޭނެކަމަށް ބަޔާންކުރައްވާފައި ވީނަމަވެސް، [illegible] [illegible] [illegible] ށ. [illegible] [illegible] ށ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 2 [illegible] [illegible] އަދި [illegible] 2 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 2 [illegible] ކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާއެވެ.

- **ހަތަރުވަނަ ނުކުތާއަށް:** ޤާނޫނުއަސާސީގެ 20 ވަނަ މާއްދާގައި ޤާނޫނުގެ ކުރިމަތީގައި، އަދި [illegible] [illegible] ޤާނޫނު ހިންގުމުގައި [illegible] [illegible] ހަމަހަމަކަމާއެކު [illegible] ޤާނޫނުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ށ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޤާނޫނުއަސާސީގެ 20 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށް ނިންމާފައިވާ ނިންމުމެއްކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާއެވެ.

- **ފަސްވަނަ ނުކުތާއަށް:** ޤާނޫނުއަސާސީގެ 23 ވަނަ މާއްދާގައި، ދައުލަތުގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] 03 [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ށ. [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޤާނޫނުއަސާސީގެ 23 ވަނަ މާއްދާއާ ޚިލާފަށް ކަމަށް ބުނެ ހުށަހަޅާ ނުކުތާއެވެ.

-03 ޕޯސްޓްމަނު އުޅުއްވާ ދުވަހު ޓްރިބިއުނަލްގެ ކޭހުގެ ނަންބަރު 17/ESC/2015

ވާސިލްއާގެ ސަރވިސްއަށް ނިމުން ގޮތުގެ ރިޕޯޓާއި، އެގްޒިބިޓް ދިނުމުގެ ކުރުމަށް ދައްކުވާ

(ޑިސިޕްލިން)ގެ ވަޒީފާން ކުރަހަކާފައިވާ ނަތީޖާތަކާއި، އެންމެހާ ތަކެތި ގެދޮރުން މަސައްކަތުގައި ހިމެނޭ

ވަޒީފާތަކުން ހައިސިއްޔަތުގެ ސަރވިސްގެ މަޢުލޫމާތުގައި ދައުލަތާ ފާހަގަކޮށްފައި، މަސައްކަތް ގޮތުންނާއި

ތިރީގައިވާ ބައިވެރި އަހުރުމެން ކަންތައްތައް ފާހަގަކުރެވެއެވެ.

- ވަކީލުން ދެއްކެވި ފައިސާތަކު ގެ ޙައްޤު މި ޤަރާރަށް ވަކީލާގެ ޢަބްދުﷲ ރަޝީދު އާއި ވަކީލާގު

ޢަބްދުއްރަޙްމާނު އިބްރާހީމް ތާއީދުކުރައްވައިފައެވެ.

3.1 ފުރަތަމަ ކަމަކީ، 2004 ޑިސެމްބަރު 26 ވަނަ ދުވަހު ކުރިމަތިވި ސުނާމީ ކާރިޘާއާއި

ގުޅިގެން ރ. ކަނދުހުޅުދޫ ރަށުއްޓެރިން ރ. ދުވާފަރަށް ބަދަލުކުރުމުން މި ފަރާތްތަކަށް ސަރުކާރުން ބިނާކޮށްދޭން

ހަދައިދިނުމުގައި ޙުސައިން ޢަބްދުﷲގެ ހައްޤުގައި ގެއްލުވަރު ގޮތަކަށް އަމަލުކުރައްވައިފިން ގެންދެވި އެކަން

ހުއްޓުވުމަށް، އެދިއަދިވެސް ރ. ދުވާފަރުން ބިނާކުރައްވައިދީފައިވާ ސަރުކާރުން ދަތިވެސްކަމުން ގެއްލުން

ޖެހުނުކަމަށް ކަނޑައެޅުމުގައި ނިންމަވާ އެއް ދުވަހު ދައްކަވާ މަސައްކަތް ދައްކާފައި ޙުސައިން ޢަބްދުﷲ ކުރަހަވައިން

ބަލާފައި މަސައްކަތްކުރެއްވީއެވެ،

މިގޮތުން ޙުސައިން ޢަބްދުﷲގެ ނަމުގައި ރަޖިސްޓްރީ ކޮށްފައިވާ "ސާރިވާ" ނަމަކަށް ހިފާ

ގޯތިތެރި 2 ބޭރުގެ އިމާރާތްވެސް އުފައްދައިގެން ފައިސާ އެޅުމުން އަދި އިމާރާތް ކުރުވުން ދިޔަ ގޯތިތެރިކަވީއެވެ،

ސުނާމީ ކާރިޘާގައި ރ. ދުވާފަރުން ގެއި ދިނުމުގައި "ސާރިވާ" މި ގޯތީގެ ބަދަލުގައި ޙުސައިން ޢަބްދުﷲ އަށް

ގޯތިތެރި ސަރުކާރުން ދޫކުރުމުގެ ޤާނޫނީ ގޮތުން ދައުލަތާއިވާ ކަމެއް، ޙުސައިން ޢަބްދުﷲ އެދިވައިވާ ފަދައިން

ރ. ދުވާފަރުން އެފަރާތަށް ގޯތިތެރި ދިނުމަށް އަންގައި މަސައްކަތް ނިންމާފައިވާ ކަން މަސައްކަތުގެ ސަރވިސް

ނިމުން ގޮތުގެ ރިޕޯޓު ބަލާލުމުން އެނގެން އޮންނަކަމެވެ.

3.2 ދެވަނަ ކަމަކީ: 26 ޑިސެންބަރު 2004 ގެ ސުނާމީ ކާރިސާގައި ގެއްލުން ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކަށް ބޯހިޔާވަހިކަން ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ގޮތުން ދެ އުސޫލެއްގެ ދަށުން ދެ ޕްރޮޖެކްޓެއް ކުރިއަށް ގެންގޮސްފައިވާކަމާއި މި ދެ ޕްރޮޖެކްޓަކީ؛

1. އިންޓަރނޭޝަނަލް ފެޑަރޭޝަން އޮފް ރެޑްކްރޮސް އެންޑް ރެޑްކްރެސެންޓް ސޮސައިޓީ ގެ ފަރާތުން ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދާއިމީ ބޯހިޔާވަހިކަން ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ޕްރޮޖެކްޓު އާއި

2. ސުނާމީ ކާރިސާއާ ގުޅިގެން ސަރުކާރުން [illegible] ގެތައް ހިލޭ ފަރާތްތަކަށް ކަށަވަރުކުރުމުގެ އުސޫލުގެ ދަށުން ސަރުކާރުން ހިންގި ޕްރޮޖެކްޓެއް ކަމާއި، މި ދެ ޕްރޮޖެކްޓަކީ ވަކި އުސޫލުތަކަށް ކަނޑައެޅި ޤާނޫނީ ސިޔާސަތުތަކުގެ ދަށުން ކުރިއަށް ގެންގޮސްފައިވާ ދެ ޕްރޮޖެކްޓަކަށް އެކުލެވިގެންވާކަމާއި، ޙުސައިން ޢަބްދުﷲ އަށް 2008 ވަނަ އަހަރު ރ. ދުވާފަރުން ގޯތިއެއް ދީފައިވާކަމާއި މި ގޯތި ދީފައިވަނީ އިންޓަރނޭޝަނަލް ފެޑަރޭޝަން އޮފް ރެޑްކްރޮސް އެންޑް ރެޑްކްރެސެންޓް ސޮސައިޓީ (އައި.އެފް.އާރް.ސީ) ގެ އެހީތެރިކަމުގެ ދަށުން ކަން [illegible] ޑިޕާޓްމަންޓް [illegible] ގެ ނަންބަރު 469/A-/95/2020/01 ނަންބަރު ސިޓީ އަށް ބަލާލުމުން އެނގެންއޮތުމެވެ.

އިންޓަރނޭޝަނަލް ފެޑަރޭޝަން އޮފް ރެޑްކްރޮސް އެންޑް ރެޑްކްރެސެންޓް ސޮސައިޓީ (އައި.އެފް.އާރް.ސީ)ގެ "ގެ [illegible] ކްރެސެންޓް ޕާޓްނަރުންގެ (އައި.އެފް.އާރް.ސީ، ބީ.އާރް.ސީ، އެމް.އާރް.ސީ) ދިވެހިރާއްޖޭގައި ދާއިމީ ބޯހިޔާވަހިކަން ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ޕްރޮގްރާމް" (29 އޮކްޓޫބަރު 2006) މި އެއްބަސްވުމުގައި ބަޔާން ކޮށްފައިވަނީ؛

"[illegible] ސުނާމީ އިން ގެއްލުން ލިބިފައިވާ އާއިލާ ތަކަށް [illegible] ގޮތުންނެވެ. މިގޮތުން އައި.އެފް.އާރް.ސީ.ގެ ޕްރޮޖެކްޓުތަކުގައި ޝާމިލުވެފައިވާ ސުނާމީ އިން ގެއްލުން ލިބިފައިވާ އާއިލާ ތަކަށް ބޯހިޔާވަހިކަން ފޯރުކޮށްދިނުމަށް [illegible] ގޮތުންނެވެ. [illegible] އަދި

ކަންތޫރުތަކުގައި އާރުސީ.އާރުސީގެ [illegible] [illegible] އަސާސީ ބޭނުމަށް ބަލައިގެން، ނާޒުކު [illegible] ނުވަތަ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible]، އާރުސީ.އާރުސީ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނޫނެވެ. (މީގެ ތެރޭގައި [illegible] [illegible] [illegible] ގެ ދިރިއުޅެން ހިމެނެއެވެ.) އަދި އާރުސީ.އާރުސީގެ [illegible] ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ކަމަށް އެންމެ [illegible] [illegible]."

[illegible]، "[illegible]" ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]؛

1. ގެއެއްގައި ދިރިއުޅެން ތިބި މީހުންގެ އަދަދު މަދުވެގެން 03 މީހުން ފެށިގެން 11 މީހުންނާއި ދެމެދު އަދަދު ހިމެނޭ އެއް އާއިލާއަށް 01 ގެ؛
2. ގެއެއްގައި ދިރިއުޅެން ތިބި މީހުންގެ އަދަދު 11 މީހުން ފެށިގެން 17 މީހުންނާއި ދެމެދުގެ އަދަދު ހިމެނޭ މަދުވެގެން 02 އާއިލާ ދިރިއުޅެން ތިބި [illegible] 02ގެ؛
3. ގެއެއްގައި ދިރިއުޅެން ތިބި މީހުންގެ އަދަދު މަދުވެގެން 10 މީހުންނާއި 03 އާއިލާ ހިމެނޭ [illegible] 02 ގެ؛
4. ގެއެއްގައި ދިރިއުޅެން ތިބި މީހުންގެ އަދަދު 18 މީހުންނަށް [illegible] [illegible] މަދުވެގެން 03 އާއިލާ ދިރިއުޅެން ތިބި [illegible] 03ގެ؛
5. ގެއެއްގައި ދިރިއުޅެން ތިބި މީހުންގެ އަދަދު މަދުވެގެން 10 މީހުންނާއި 02 އާއިލާ ހިމެނޭ ގެއެއްގައި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އާއިލާއަށް 02 ގެ؛

6. ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ހިނގިއިރު މާއްދާ ހިރަސްތަކުގައި ބަދަލު ގެނައުމުގެ 05 އަހަރުވީ ދުވަސްވަރު "އައި.އޯ.އާރު.ސީ.އެސް" ކުންފުނިތަކަށް ދުވަހެއް ހަމަޖެހިފައި ނުވުމެވެ؛

7. އެހެން، ދެވަނަ ހިސާބުން ދީ ގޮތަށް "އައި.އޯ.އާރު.ސީ.އެސް" ގެއް ދުވަހެއް ހަމަޖެހިފައިނުވުމެވެ. މިހާ، އެގޮތް ފާހަގަކޮށް ސަރުކާރުން ކުންފުނިތަކަށް ދިނުމަށް ވަނީ ހަމަޖެހިފައެވެ.

މިއިބާރާތުގައި "އައި.އޯ.އާރު.ސީ.އެސް" ގެ ދަށުން ހައިސިއްޔަތުން އޮންނަނީ މިޤާނޫނުގައި ބާރުއަޅާފައިވާ މި 7 އަސާސީ ނުކުތާ ދެވޭ ޤަވާއިދުން "އައި.އޯ.އާރު.ސީ.އެސް" އިން ބާރުއަޅާފައިވާ ގޮތުގެ ދަށުން ކޮށްފައިވާ ކަމަށް ވަނީ ފާހަގަކޮށްފައެވެ.

3.3 ބިނާކުރާ ކަމެއް: ޙުސައިން ޢަބްދުﷲގެ ނަމުގައި "ސާރކް" އުވު ހިއާ ގެއްލުން ރަޖިސްޓްރީ ކުރެވިފައިވާކަން މިނިސްޓްރީގެ އިޤްތިޞާދީ އޮފީސް ފާހަގަކޮށްފައިވާ ރަޖިސްޓްރީ ނަންބަރު R-1/2005/21 އިން އެނގެންއޮތުމަށާއި، މި ގޮތުގައި ޙުސައިން ޢަބްދުﷲގެ ފަރާތުން ބޭނުން ފަރާތަކަށްވުރެން ހުށަހަޅާފައިވާ ބިލުތަކުން، މި ބިލުގެ ބަދަލުގައި އެފަރާތަށް އަދާކުރި ބަދަލުގެ ގޮތުގައި ނ. ދުވާފަރުން ބިލު ދައްކަންޖެހޭކަމަށް ބުނެފައިވާއިރު، ސުޕްރީމް ކޯޓުން ކުރިމަތިވިއިރު "ސާރކް" އުވު ހިއާ ގެއްލުމަށް މިހާރު ހިނގައިދިޔަ އަހަރު ގެއްލުން ދޫކުރެވުނުއިރު، ނަމަވެސް އެގެއްލި އެބިލުގައި ފައިސާދީފައި އަދަދު ބިލު އަދަދު ކުރީގެ ތާރީޚުގައި ފައިސާ ބަލައި ދިނުމަށް ބޭނުމަށް އިޝާރާތްކޮށް ފާހަގަ ބިލުތަކަށް ޙުސައިން ޢަބްދުﷲ ބުނެފައިވާތީ،

"އައި.އޯ.އާރު.ސީ.އެސް" ގެ ދަށުން "ގެ ބިލުން ދިނުން ފާހަގަކުރެވުނު ގޮތުގެ

މިނިވަންވުމަށް" ބަލާނެ ބޭއިރު، އެ މިނިވަންކަމުގެ 6 ގައި އިޤްރާރު ކުރެވުނު ހިސާބަށް ހިފެހެއްޓީއިރު، އެގޮތުގައި

- [illegible]

- [illegible] 2 [illegible] 2 [illegible]

[illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible]

3.4 ހަތަރުވަނަ ނުކުތާ: [illegible] ހުސައިން ޢަބްދުﷲ [illegible] ހުސައިން ޢަބްދުﷲ [illegible] "[illegible]" [illegible] 03 [illegible] 11 [illegible] 01 [illegible]" [illegible] ހުސައިން ޢަބްދުﷲ [illegible] 1 [illegible] "[illegible]" [illegible] "[illegible]" [illegible] ހުސައިން ޢަބްދުﷲ [illegible]

[illegible] ހުސައިން ޢަބްދުﷲ [illegible] ހުސައިން ޢަބްދުﷲ [illegible] "[illegible]" [illegible]

ނުވަތަ ޙުސައިން ޢަބްދުﷲގެ ޢަނބި ސަފިއްޔާ ޢަލީއަށް ނިސްބަތްކޮށް "ދިއްގާގަސްޓޯރުގެ" [illegible] ކިޔާ ގޭގައި ނުވަތަ [illegible] ކުރު [illegible] ދިރިއުޅުން [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނިމުނު [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނަމަވެސް، [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ބަންދުގައި ޙުސައިން ޢަބްދުﷲގެ އާއިލާއަކީ "ސާހިލް"ގެ ދިރިއުޅުން [illegible] [illegible] ޙުސައިން ޢަބްދުﷲ އާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]. [illegible] ސުނާމީ ކާރިޘާ އާއި ގުޅިގެން ގއ. ކަނޑުހުޅުދޫ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އާއި [illegible] [illegible] "ގ" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޙުސައިން ޢަބްދުﷲ އާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "ދިއްގާގަސްޓޯރުގެ (ސާހިލް)" [illegible] ޙުސައިން ޢަބްދުﷲ [illegible] [illegible] [illegible] "ދިއްގާގަސްޓޯރުގެ" ނުވަތަ "ސާހިލް"ގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible].

3.5 ފަސްވަނަ ކަމަކީ: ސުނާމީ ކާރިޘާ އާއި ގުޅިގެން ގއ. ކަނޑުހުޅުދޫ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] އާއި [illegible] [illegible] "ގ" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނަންބަރު C-2007/24 (10 އޭޕްރީލް 2007) [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ނަމަވެސް [illegible] [illegible] ޙުސައިން ޢަބްދުﷲ އާއި [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] "ދިއްގާގަސްޓޯރުގެ (ސާހިލް)" [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޙުސައިން ޢަބްދުﷲގެ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] ޙުސައިން ޢަބްދުﷲ [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible] [illegible]

އެނގެންއޮންނަކަމާއި، ސަބުތާ ހުށަހެޅުމުގެ ފުރުސަތު ދިނީ ޙުސައިން އަބްދުﷲގެ ފަރާތުން އެއްވެސް ސަބުތާ އެއް ހުރަހަކާނުލާފައިވާކަމާއި، އައި.އެމް.އާރް-ބީ އާއި ސަރުކާރުގެ އިދާރާއި "ގ" ވިލާ ފަރާތްތަކުގެ ވިސްނުމުގައި މުދު ޙުސައިން އަބްދުﷲގެ ފަރާތުން ދިނީ ޤަރާރުކުރުމުގެ ބާރުލިބިގެންވާކަމެވެ.

3.6 ދެވަނަ ސުވާލު: ފާޚާނާއި ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ރައްޔިތުން ހަމަ ކަންތައް ތަޢާރުފުކުރެވުނު ދިރިގެންވާ

ބަޔާންކޮށްފައިވާ ދިވެހިރާއްޖޭގެ ޖުމްހޫރިއްޔާގެ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 23 ވަނަ މާއްދާގެ (ހ) ގައި ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކޮށްދީފައިވާ، ފާޚާނާއި ހިމާޔަތްކުރުމުގެ ރައްޔިތުން ޤާނޫނުއަސާސީގެ 23 ވަނަ މާއްދާގައި ކަނޑައަޅައި ބަޔާންކޮށްފައިވާ ރައްޔިތުންނަށް ހަމަ ކަންތައް ބޭނުންތެރިކަމުގެ ސަރުކާރު ތަކުރާރުކޮށްފައިވާ ޤާނޫނުއަސާސީގެ 23 ވަނަ މާއްދާއިން ދަރުމަވަންތަ މަސައްކަތް ޒިންމާކުރުމަށް ބޭނުންކުރުމަށް، ދަރުމަވަންތަ ބޭނުންކުރާކަމާއި، ކަނޑައެޅިފައިވާ ހުރި ބޭނުންކުރުމަށް ނިސްބަތްވާ ޒިންމާކުރުމަށް ބޭނުންކުރުން ވެ މާއްދާއިން ދޭހަވަނީ ސަރުކާރު ހިންގާގައި ނަގަހަ އަދި އޮންނަތަން އެގޮތަށް ހަރުދަނާ ބާރުގައި ގެދޮރު ނިކަ ގޭސްއަޅައިދޭ ހުރިހާ ދިރިއުޅުމަށް ބޭނުންވާ ގޮތުގެ ގޮތުން ޝަރުޢީ ތަރުތީބު، ބޭނުންތެރިކަމުގެ ގެދޮރުފަހިކޮށްދިނުމުގައި ފޯރުކޮށްދޭނެ ގޮތް ހަމަޖެހިފައިވާ ފަރާތެއް ކަމަށް ހިމެނޭ ސަރުކާރު ދަރުމަވަންތަ ކަމަށް ބޮޑުވެރިން ތަކުރާރުކުރާ ކަމުގެ ޒިންމާ ދަރުމަވަންތަ ކަމަށް ބޭނުންކޮށްފައިވާ ގޮތަށް ރިޢާޔަތްކޮށް ބަލައިގަތުމަށްކަމެވެ.

26 ޑިސެމްބަރު 2004 ގެ ސުނާމީ ކާރިސާގައި ގެއްލުން ލިބިފައިވާ ފަރާތްތަކަށް ބޯހިޔާވަހިކަން ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ގޮތުން ރަށުގެ ބިމުގައި "އައި.އެމް.އާރް.ބީ.އެސް" ގެ ދަށުން ޙުސައިން އަބްދުﷲ އަށް ގެއެއް ދިނުމުގެ ކަމުގައި މުދު އެއްވެސް ފަރާތަކުން އިޢުތިރާޟްކުރާކަމަށް، ނަމަވެސް މިގޮތަށް އެދިވިދާނެކަމުގެ "އައި.އެމް.އާރް.ބީ.އެސް" ގެ ދަށުން ޙުސައިން އަބްދުﷲ އަށް ދިނިދިނުމަށް ގެއަށް "ދިރިއުޅެނިވި" ނުވަތަ "ސާރިގު" ވިލުގެ ކަމުން ދެ ގެއެއްގެ ބަދަލުގައި ދިނުން ގެއެއްކަން ސާބިތުވެފައިނުވާކަން ޔަގީންކަމާއި، "އައި.އެމް.އާރް.ބީ.އެސް" ގެ ދަށުން ބަލައިގަތް ބަދަލުގައި ގެއެއް ދިނުމަށް ފަރާތްތަކަށް ބޯހިޔާވަހިކަން ފޯރުކޮށްދިނުމަށްކަމާއި، އަދި އެއްވެސް ފަރާތަކުން ގެއްލުމުގެ ބަދަލުގައި ގެއެއް ދިނުން ބަދަލުގެ ދިނުމުގެ ސިޔާސަތުގެ ދަށުން ހިނގާ ގެއްލުމުގެ ބަދަލުކަމެވެ.

ޙުސައިން އަބްދުﷲ އަށް ލިބިދީފައިވާ ގެއަކީ "ދިރިއުޅޭގަސްދުރުގެ" ނުވަތަ "ސްޓިރީޓް"ގެ ނަންބަރު ކާރި ގެއުޅޭގެ ދަރުން ލިބުނު ގެއެއް ކަމަށް ކަނޑައެޅިގެން ނޫންކަމުގައިވިޔަސް ޙުސައިން އަބްދުﷲ ގެ ޢާއިލާގައި ހިމެނޭ ފައިސާތަކަށް ބަލައިލާއިރު، އެފަރާތްތަކުގެ ޢާއިލާގައި ހިމެނޭ ޙުސައިން އަބްދުﷲއާއި، އަނިސާ، ސަފިއްޔާ ޢަލީ އަދި 4 ދަރިންނާއި އެކު ޖުމްލަ 6 މީހުންކަމުގައިވާއިރު "އައި.އެފް.އާރް.ސީ.އެސް" އިން ކަނޑައަޅާފައިވާ މިންގަނޑުގެ ދަރުން ޙުސައިން އަށް ބަހައްޓުވިގެން ވަނީ 01 (އެކެއް) ގެ ބައި އެނގެންދެނުއްނީ،

26 ޑިސެންބަރު 2004 ގެ ސުނާމީ ކާރިސާގައި ގެއްލުނު ގެދޮރުވައިވާ ފައިސާތަކަށް ޝެލްޓަރުދިނުމުގެ ޕްރޮގްރާމް ތަކުގެ ތެރެއިން "އައި.އެފް.އާރް.ސީ.އެސް" ޕްރޮގްރާމުގެ މަދުވެސަރު ބިނާކުރެވިފައިވާކަމާއި ޙުސައިން އަބްދުﷲއަށް ރ. ދުވާފަރުން އިތުރު ގެއެއް ލިބިދިނުމަށް ކަނޑައެޅުމަކީ އެފަރާތަށް ނުޙައްޤު މުއްސަނދިކަމެއް ނުވަތަ ނުޙައްޤު ފައިދާއެއް ލިބިގެން ދިޔުންކަމަށް ބުނެވޭ ކަމާއި، މިފަދައިން ނުޙައްޤު މުއްސަނދިކަމެއް ނުވަތަ ނުޙައްޤު ފައިދާއެއް (unjust enrichment) ލިބިދިނުމަކީ ޝަރުޢީ އަދި ޤާނޫނީ އުސޫލުތަކާއި ޚިލާފު ކަމެއްކަން ކަނޑައަޅާފައިވާކަމަށް ސުޕްރީމް ކޯޓުގެ ނަންބަރު 2008/SC-A/09 މައްސަލައިގައި ފާހަގަކުރައްވާފައިވާނެއެވެ.

ވީމާ، އިސްވެ ފާހަގަކުރެވުނު ނުކުތާތަކުން ބަލާއިރު އަނެއްކާވެސް ސަރަޙައްދެއް އެމްޑީގެ ވަކިން ހުށަހެޅިއެވެ، ވާހަކަދެކެވުނު އެމްޕްލޯއީ ދުވަހުން މޯލްޑިވްސް ޓްރައިބިއުނަލް ކޯޓު ނަންބަރު 17/ESC/2015 މައްސަލާގައި ކުރައްވާފައިވާ ޙުކުމަކީ ބާޠިލު ޙުކުމެއްކަމަށް ކަނޑައަޅަންޖެހޭކަމަށް ދެވިދާނެއްޖެގެ ދައުލަތުގެ މިޤައްސަސާ ބަލި ފަނޑުއާއިންގެ މައްޗިހަން އިއްތިފާޤުވެވޭނެއެވެ.

- **ޙުކުމް:**

ދެންފަހެ، ބަޔާންކޮށްދެވުނު ކަންކަން އެކުން ހުކުމުން، މޯލްޑިވްސް ޓްރައިބިއުނަލް ކޯޓު ނަންބަރު 17/ESC/2015 މައްސަލައިގައި ބުނެވޭއިރު ކުރައްވާފައިވާ 26 ޑިސެންބަރު 2004 ގެ ސުނާމީ ކާރިސާގައި ގެއްލުނުގެދޮރުވައިވާ ފައިސާތަކަށް ޝެލްޓަރުދިނުމުގެ ޕްރޮގްރާމް ތަކުގެ އިންޖިނިއަރިންގ ފެށުނުސަބަބު އެޖެ ނެޝަނަލް ޓާސްކްފޯސް ސާރވޭގެ ފައިލުން

ދިވެހިރާއްޖޭގައި ޤާއިމީ ހިޔާވަހިކަން ފޯރުކޮށްދިނުމުގެ ޕްރޮގްރާމްގެ ދަށުން "ގެ ހިލޭ ދީފުން ފާހަގަކުރުމަށް ގެންގުޅޭ މިންގަނޑު" (26 އޮކްޓޫބަރު 2006) ގައި ކަނޑައަޅާފައިވާ ސަހުލުވަތާއި ޢިނާޔަތްތަކަށް ކަނޑައަޅައި، [illegible] ދުވާފަރު މެޖިސްޓްރޭޓް ކޯޓު ނަންބަރު 17/ESC/2015 ޤަޟިއްޔާގައި ކޮށްފައިވާ ހުކުމް ދިވެހިރާއްޖޭގެ ހައިކޯޓުގައި މި ޤަޟިއްޔާ ބެލި ފަނޑިޔާރުންގެ މަޖިލިހުގެ އިއްތިފާޤުން ބާޠިލު ކޮށްދީމެވެ.